

Prawne połączenia spółek publicznych w 2011 roku w ich sprawozdaniach finansowych – wyniki badań

Magdalena Janowicz*

Streszczenie: Celem artykułu jest przedstawienie informacji o prawnych połączeniach spółek, które spółki giełdowe ujawniają w swoich sprawozdaniach giełdowych.

Wykorzystując badania empiryczne, autorka zebrała informacje na temat połączeń spółek giełdowych w 2011 roku. Zebrane dane pozwoliły na wysnucie następujących wniosków:

- a) uwzględniając częstość występowania połączeń pod wspólną kontrolą wśród spółek giełdowych stosujących MSSF, konieczne jest stworzenie przepisów regulujących te połączenia;
- b) znaczna większość przebadanych sprawozdań nie spełnia wymogów w zakresie informacji o połączeniach, które powinny być ujawniane w sprawozdaniach finansowych.

Słowa kluczowe: księgowość metody rozliczenia połączenia, wartość firmy, ujawnienia w sprawozdaniu finansowym, jakość sprawozdań finansowych

Wprowadzenie

Każda jednostka gospodarcza, bez względu na to, które przepisy rachunkowości stosuje, zobowiązana jest do ujawnienia w swoim sprawozdaniu finansowym informacji na temat prawnych połączeń jednostek gospodarczych przeprowadzonych w okresie objętym sprawozdaniem. Opublikowane dane stanowią niezwykle interesujący materiał badawczy, zasługujący na wielowymiarowe analizy. Na szczególne zainteresowanie w tym zakresie ze względu na dostępność zasługują sprawozdania spółek publicznych.

Celem artykułu jest zaprezentowanie wyników badań empirycznych dotyczących prezentacji w sprawozdaniach finansowych spółek publicznych informacji o prawnych połączeniach spółek¹ przeprowadzonych w 2011 roku. Badaniem objęto 40 sprawozdań finansowych, zawierających dane dotyczące połączeń, w których co najmniej jedną ze stron była spółka publiczna. Sporządzony na potrzeby niniejszego badania kwestionariusz badawczy koncentrował się na wybranych informacjach o połączeniach, zaprezentowanych przez badane spółki w ich sprawozdaniach finansowych.

---

* mgr Magdalena Janowicz, Uniwersytet Szczeciński, Instytut Rachunkowości, ul. A. Mickiewicza 64, 71-101 Szczecin, e-mail: magi@wneiz.pl.

¹ Pod pojęciem tym autorka ma na myśli jedynie prawne połączenia jednostek gospodarczych, które w dalszej części artykułu będą określane również jako „połączenia”.

1. Zakres badania

Pierwsza faza badania polegała na wyodrębnieniu potencjalnych obiektów badawczych. W tym celu wykorzystano plany połączeń opublikowane przez spółki publiczne w ramach raportów bieżących² w latach 2010–2011.

W drugim etapie badania zweryfikowano informacje zebrane w etapie pierwszym. W wyniku przeprowadzonej weryfikacji zostały odrzucone plany tych połączeń, które nie doszły do skutku lub zostały przeprowadzone w 2010 albo 2012 roku. Pozwoliło to na wyodrębnienie finalnej grupy badawczej, obejmującej 40 spółek publicznych, których sprawozdania finansowe zostały przeanalizowane na potrzeby tego artykułu.

Autorka uznała, że wielkość łączących się spółek, ich siedziby oraz forma prawna nie będą miały wpływu na zakres informacji ujawnianych w sprawozdaniach finansowych, w związku z czym przygotowany na potrzeby badania kwestionariusz badawczy koncentrował się na:

- a) branży, w której działała jednostka sporządzająca sprawozdanie;
- b) przepisach prawa bilansowego, według których sprawozdanie finansowe zostało sporządzone;
- c) zakresie ujawnień na temat połączenia, rozpatrywanym w związku z przepisami wykorzystanymi do sporządzenia sprawozdania finansowego.

Wyniki przeprowadzonych badań zostaną przedstawione w następującej kolejności:

1. Charakterystyka grupy badawczej.
2. Informacje na temat połączeń jednostek gospodarczych, ujawnione przez spółki giełdowe sporządzające sprawozdania według:
  - a) ustawy o rachunkowości (uor);
  - b) Międzynarodowych Standardów Rachunkowości Finansowej (MSSF)³.

2. Ogólna charakterystyka grupy badawczej

Łącznie badaniem objęto 40 sprawozdań finansowych spółek publicznych za 2011 rok. Zawierają one dane dotyczące 45 połączeń, w których co najmniej jedną ze stron była spółka publiczna. Strukturę sektorową przebadanych jednostek przedstawia tabela 1.

Większość przebadanych sprawozdań (30, odpowiadających 75% próby badawczej) sporządzona została zgodnie z MSSF. Pozostała część (10 sprawozdań) została sporządzona zgodnie z uor.

W znacznej części sprawozdań objętych badaniem (36 sprawozdań, stanowiących niemal 90% próby badawczej) rozliczono tylko jedno połączenie. W 3 sprawozdaniach (8%) zawarto informacje dotyczące rozliczenia dwóch połączeń spółek, zaś w 1 sprawozdaniu (3%) informacje dotyczące 3 połączeń (rysunek 1)⁴. Warto dodać, że we wszystkich spra-

---

² Obowiązek ten wynika z przepisów Rozporządzenia Ministra Finansów z 19 lutego 2009 roku w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych oraz warunków uznawania za równoważne informacji wymaganych przepisami prawa państwa niebędącego państwem członkowskim, § 19 ust. 2 pkt 1.

³ Pod pojęciem tym autorka rozumie również Międzynarodowe Standardy Rachunkowości. Warto zaznaczyć, że w 2010 roku spółki giełdowe po raz pierwszy zastosowały zmieniony MSSF 3.

⁴ Liczbę połączeń określono na podstawie danych zawartych w sprawozdaniu finansowym jednostki. W jednym połączeniu uczestniczyć mogły więcej niż dwie spółki.

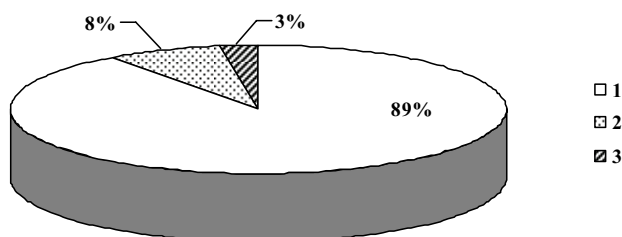
wozdaniach sporządzonych zgodnie z uor rozliczono tylko jedno połączenie jednostek gospodarczych.

Tabela 1

Sektor gospodarki, w którym działają badane podmioty

Lp.	Sektor gospodarki	Liczba spółek	Udział procentowy
1.	banki	1	2,5
2.	budownictwo	5	12,5
3.	deweloperstwo	1	2,5
4.	finanse – inne	2	5,0
5.	handel	1	2,5
6.	hotele i restauracje	1	2,5
7.	informatyka	5	12,5
8.	media	3	7,5
9.	ochrona zdrowia	1	2,5
10.	przemysł drzewny	1	2,5
11.	przemysł elektromaszynowy	2	5,0
12.	przemysł materiałów budowlanych	1	2,5
13.	przemysł metalowy	1	2,5
14.	przemysł spożywczy	5	12,5
15.	przemysł – inne	1	2,5
16.	telekomunikacja	2	5,0
17.	usługi finansowe	2	5,0
18.	usługi – inne	5	12,5
RAZEM		40	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 1. Liczba połączeń spółek rozliczonych w poszczególnych sprawozdaniach finansowych

Źródło: opracowanie własne.

Wszystkie połączenia w badanej próbie zostały przeprowadzone w trybie połączenia przez przejęcie⁵.

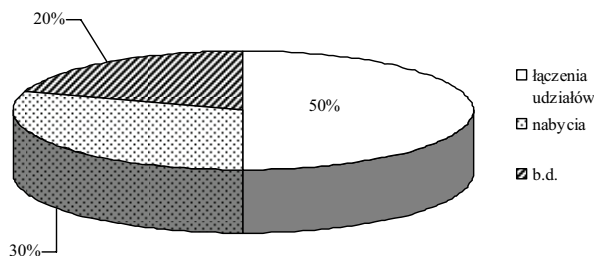
⁵ Por. (ustawa 2000: art. 492 § 1 pkt 1).

3. Informacje o połączeniach spółek zaprezentowane w sprawozdaniach sporządzonych według polskiego prawa bilansowego

Jak już wcześniej wspomniano, 25% przebadanych sprawozdań zostało sporządzonych zgodnie z ustawą o rachunkowości. Rozliczono w nich 10 połączeń spółek. Wśród ich cech charakterystycznych można wymienić:

- brak połączeń wieloetapowych;
- brak połączeń odwrotnych;
- niemal wszystkie połączenia były połączeniami jednostek pod wspólną kontrolą⁶ (8 połączeń), z czego w 7 przypadkach dotyczyły one połączenia jednostki dominującej z jej jednostką zależną;
- w większości połączeń (7 połączeń) jednostka przejmująca (w rozumieniu ksh) była jedynym udziałowcem w jednostce przejmowanej.

Połowa ujętych w tej grupie połączeń została rozliczona metodą łączenia udziałów. W 3 przypadkach (30% połączeń rozliczonych wg uor) zastosowano metodę nabycia. W 2 przypadkach (20%) sprawozdania finansowe nie zawierały informacji na temat zastosowanej metody rozliczenia połączenia (rysunek 2). Korekty kapitałowe, zaprezentowane w jednym z tych sprawozdań, pozwalałyby przypuszczać, że połączenie to rozliczono metodą łączenia udziałów. Brak informacji na temat powiązań kapitałowych pomiędzy jednostką, która sporządziła drugie ze wspomnianych sprawozdań a jednostką, z którą się połączyła, sugeruje, że połączenie to prawdopodobnie rozliczono metodą nabycia.

Rysunek 2. Metody księgowego rozliczenia połączenia wskazane przez spółki sporządzające sprawozdania według uor

Źródło: opracowanie własne.

We wszystkich przypadkach, w których zastosowano metodę nabycia, wystąpiła dodatnia wartość firmy. Ponadto w dwóch sprawozdaniach, w których metoda połączenia nie została wskazana, sposób prezentacji informacji nie pozwalał na stwierdzenie, czy w analizowanym połączeniu wystąpiła ujemna wartość firmy, uniemożliwiając tym samym uzyskanie jakichkolwiek wskazówek w zakresie zidentyfikowania zastosowanej metody połączenia.

⁶ Połączenie, w którym łączące się podmioty znajdują się pod kontrolą tej samej/tych samych stron/y zarówno przed, jak i po połączeniu. MSSF 3 (§ B1) zaznacza, że kontrola nie może być tymczasowa.

Zakres ujawnień dotyczących połączeń spółek wymaganych w polskim prawie bilansowym nie jest szeroki. Co więcej, jest on określony nie tylko w uor, lecz także w przepisach regulujących szczególnie zasady rachunkowości niektórych podmiotów, jak na przykład banków czy zakładów ubezpieczeń, a w związku z tym może się on różnić w zależności od rodzaju działalności prowadzonej przez dany podmiot⁷. Uwzględniając przedmiot działalności przebadanych podmiotów, do oceny wypełnienia obowiązku sprawozdawczego zastosowanie miała ustawa o rachunkowości. Zgodnie z nią, informacje dotyczące połączenia ujęte są w dwóch częściach (ustawa 1994: załącznik 1):

- a) informacje ogólne – zawarte we wprowadzeniu do sprawozdania i obejmujące zapis, że sprawozdanie sporządzono za okres, w którym nastąpiło połączenie, oraz wskazanie księgowej metody rozliczenia połączenia;
- b) informacje szczegółowe – ujęte w dodatkowych informacjach i objaśnieniach i obejmujące dane umożliwiające ocenę wpływu połączenia jednostek gospodarczych na sprawozdanie finansowe w ramach poszczególnych metod rozliczenia księgowego, jak na przykład: wartość przyjętych godziwych aktywów netto, wartość firmy i zasady jej amortyzacji dla metody nabycia czy też przychody i koszty, zyski i straty połączonych spółek do dnia połączenia albo zmiany w kapitałach własnych połączonych spółek do dnia połączenia dla metody łączenia udziałów.

Informacje ujawnione w analizowanych sprawozdaniach przedstawiają tabele 2 i 3.

Jak wynika z zaprezentowanych danych, nie wszystkie spółki w pełni wywiązały się z obowiązku informacyjnego narzuconego ustawą o rachunkowości. Spośród 10 ujętych w tej grupie spółek, jedynie 2 zaprezentowały w swoich sprawozdaniach finansowych wszystkie informacje wymagane przez uor. Ponadto 2 spółki nie przedstawiły nawet minimalnego zakresu informacji, który pozwoliłby na określenie, jaką metodą rozliczono połączenie spółek, co stawia pod znakiem zapytania rzetelność sporządzonych przez nie sprawozdań.

Tabela 2

Zakres obowiązkowych informacji ujawnianych przez spółki sporządzające sprawozdania zgodnie z ustawą o rachunkowości (metoda nabycia i łączenie udziałów)

Lp.	Informacje ujawnione w sprawozdaniu	L.s.	% p.b.
wstęp do sprawozdania:			
1.	– wskazanie, że sprawozdanie sporządzono po połączeniu spółek	8	20,0
2.	– księgową metodą rozliczenia połączenia	7	17,5
dodatkowe informacje i objaśnienia:			
w ramach metody nabycia (3 spółki):			
1.	– firma jednostki wykreślonej z rejestru w wyniku połączenia	3	7,5
2.	– opis przedmiotu działalności wykreślonej jednostki	3	7,5
3.	– informacje dotyczące akcji wyemitowanych w celu połączenia	3	7,5
4.	– cena przejęcia	3	7,5
5.	– wartość godziwa aktywów netto	3	7,5
6.	– wartość firmy	3	7,5
7.	– zasady amortyzacji wartości firmy	2	5,0

⁷ Na przykład inne ujawnienia w tym zakresie będą wymagane od banków, a inne od zakładów ubezpieczeń.

cd. tabeli 2

Lp.	Informacje ujawnione w sprawozdaniu	L.s.	% p.b.
	w ramach metody łączenia udziałów (5 spółek):		
1.	– firma jednostki wykreślonej z rejestru w wyniku połączenia	5	12,5
2.	– opis przedmiotu działalności wykreślonej jednostki	1	2,5
3.	– informacje dotyczące akcji wyemitowanych w celu połączenia	3	7,5
4.	– przychody i koszty, zyski i straty połączonych spółek od początku roku do dnia połączenia	0	0,0
5.	– zmiany w kapitałach własnych połączonych spółek od początku roku do dnia połączenia	0	0,0

Skróty: L.s. – liczba sprawozdań, p.b. – próba badawcza.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3

Zakres obowiązkowych informacji ujawnianych przez spółki sporządzające sprawozdania zgodnie z ustawą o rachunkowości (niezidentyfikowana metoda)

Lp.	Informacje ujawnione w sprawozdaniu	L.s.	% p.b.
	wstęp do sprawozdania:		
1.	– wskazanie, że sprawozdanie sporządzono po połączeniu spółek	1	2,5
	dotatkowe informacje i objaśnienia:		
1.	– firma jednostki wykreślonej z rejestru w wyniku połączenia	2	5,0
2.	– informacje dotyczące akcji wyemitowanych w celu połączenia	2	5,0

Skróty: L.s. – liczba sprawozdań, p.b. – próba badawcza.

Źródło: opracowanie własne.

Niemal każda ze spółek wskazała, że sprawozdanie sporządzono za okres, w którym nastąpiło połączenie, ale aż trzy jednostki (7,5% całej próby badawczej) nie ujęły we wstępie do sprawozdania informacji na temat księgowej metody rozliczenia połączenia i tylko jedna z nich ujawniła tę informację dopiero w dodatkowych informacjach i objaśnieniach. Każda z badanych jednostek wskazała firmę jednostki, która została wykreślona z rejestru w wyniku połączenia, jednakże tylko 4 z nich (10% próby badawczej) przedstawiło w informacji dodatkowej opis ich działalności.

Zapis o ujawnieniu informacji dotyczących akcji wyemitowanych w celu połączenia traktowany był liberalnie i warunek ten uznawano za spełniony, jeśli jednostka wskazała w sprawozdaniu, że łączyła się ze spółką zależną, w której posiadała 100% udziałów.

Warto zaznaczyć, że badane spółki prezentowały w swoich sprawozdaniach szereg informacji niewymaganych polskim prawem bilansowym (tabela 4). Niemalże każda z przebadanych jednostek sporządzających sprawozdanie zgodnie z uor podawała dzień prawne-go połączenia jednostek gospodarczych. Ponadto w sześciu sprawozdaniach (15% próby badawczej) badane spółki podały prawną formę przeprowadzenia połączenia. Umieszczanie tej informacji we wprowadzeniu do sprawozdania z jednoczesnym pominięciem wskazania księgowej metody rozliczenia połączenia może wskazywać, że część spółek błędnie interpretuje zapis ustawy w zakresie wymaganych ujawnień i/lub myli formę prawną połączenia ze sposobem jego rozliczenia w księgach rachunkowych.

Tabela 4

Zakres nieobowiązkowych informacji ujawnianych przez spółki sporządzające sprawozdania zgodnie z ustawą o rachunkowości

Lp.	Informacje ujawnione w sprawozdaniu	L.s.	% p.b.
1.	prawna forma połączenia	6	15,0
2.	dzień połączenia	9	22,5
3.	opis procesu połączenia	2	5,0
4.	dane porównywalne – korekty	1	2,5
5.	dane porównawcze	1	2,5
6.	przyczyny połączenia	1	2,5

Skróty: L.s. – liczba sprawozdań, p.b. – próba badawcza.

Źródło: opracowanie własne.

4. Informacje o połączeniach spółek prezentowane w sprawozdaniach sporządzonych zgodnie z MSSF

W badanej próbie 30 sprawozdań (75% próby badawczej) zostało sporządzonych zgodnie z wytycznymi MSSF. Łącznie rozliczono w nich 35 połączeń jednostek gospodarczych (26 sprawozdań z jednym połączeniem, 3 sprawozdania, w których rozliczono 2 połączenia, oraz 1 sprawozdanie, w którym rozliczono 3 połączenia). Połączenia te charakteryzują się następującymi cechami:

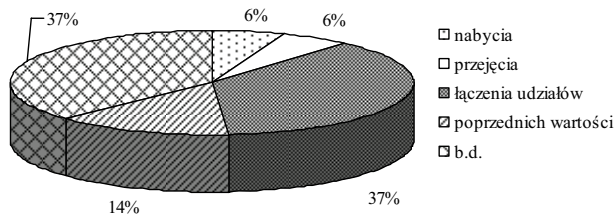
- minimalna liczba połączeń wieloetapowych (jedno połączenie w tej grupie);
- brak połączeń odwrotnych;
- jedno połączenie transgraniczne;
- wszystkie połączenia były połączeniami jednostek pod wspólną kontrolą, w tym jedno połączenie dotyczyło jednostek zależnych od tej samej jednostki dominującej;
- większość połączeń (31 połączeń odpowiadających 88,6% połączeń w tej grupie) została dokonana bez podwyższania kapitału podstawowego, w tym w jednym przypadku akcjonariuszom spółki przejmowanej (z punktu widzenia ksh) wydano wcześniej nabyte akcje własne.

Na szczególną uwagę zasługuje tutaj fakt, że wszystkie połączenia rozliczone w przebadanych sprawozdaniach dotyczą jednostek pod wspólną kontrolą, do których MSSF 3 „Połączenia jednostek gospodarczych” nie ma zastosowania (MSSF 3, § 2 pkt c). W takiej sytuacji spółki mogą, ale nie muszą, zastosować wynikającą z MSSF 3 metodę przejścia lub wykorzystać inną metodę rozliczenia połączenia. Znajduje to swoje odzwierciedlenie w metodach wybranych przez przebadane jednostki (rysunek 3).

Najczęściej wykorzystywaną metodą rozliczenia połączenia w badanej grupie była metoda łączenia udziałów. Łącznie wykorzystano ją 13 razy (37% połączeń w grupie jednostek stosujących MSSF). Po dwa razy (po 6% każda) wykorzystano metody nabycia oraz przejścia. Zakres informacji przedstawionych w sprawozdaniach finansowych nie pozwala stwierdzić, czy wykorzystanie nazwy „metoda nabycia” wynika jedynie z przyzwyczajenia, czy też była to metoda, którą faktycznie wykorzystano.

Na uwagę zasługuje wykorzystanie przez analizowane spółki nieopisywanej w polskiej literaturze metody poprzednich wartości (inaczej: metody wartości księgowych, ang. *predecessor accounting* lub *predecessor value method*). Metoda ta występuje w kilku wariantach (*Accounting For Business Combinations...*, 7) i podobnie jak metoda łączenia udziałów

łów, na potrzeby rozliczenia połączenia wykorzystuje wartości księgowe (*Navigating The Accounting For Business Combinations...*, 17). W związku z tym metodę łączenia udziałów można uznać za wariant metody poprzednich wartości, jednakże sposób, w jaki metodę tę zastosowano w przebadanych sprawozdaniach (wykorzystanie wartości księgowych wykazanych w skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych łączących się spółek oraz przeniesienie do sprawozdania jednostkowego wartości firmy z konsolidacji), nie pozwala ująć jej z metodą łączenia udziałów. Stąd też oddzielne wykazanie metody poprzednich wartości na rysunku 3.

Rysunek 3. Metody księgowego rozliczenia połączenia wskazane przez spółki sporządzające sprawozdania według MSSF

Źródło: opracowanie własne.

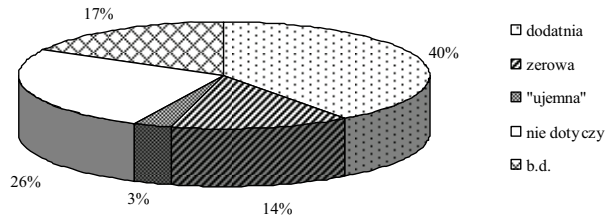
W 9 sprawozdaniach, zawierających informacje dotyczące 13 połączeń spółek (37%), księgowa metoda rozliczenia połączenia nie została wskazana. Analiza zaprezentowanych w nich informacji pozwala domniemywać, że do rozliczenia co najmniej 6 połączeń najprawdopodobniej wykorzystano albo metodę łączenia udziałów, albo metodę poprzednich wartości, jednakże nie można tego stwierdzić z całkowitą pewnością. Ponadto wykazanie w sprawozdaniu finansowym wartości firmy nie oznacza, że połączenie rozliczono metodą nabycia, gdyż jednostki stosujące metodę poprzednich wartości ujawniają w sprawozdaniu finansowym jednostki połączonej wartość firmy przeniesioną ze sprawozdania skonsolidowanego.

W 14 połączeniach (40% wymienionych tutaj połączeń) wystąpiła dodatnia wartość firmy na dzień połączenia prawnego (rysunek 4). W 5 połączeniach (14%) wartość firmy wyniosła zero. W jednym połączeniu wystąpił zysk z okazynego nabycia, który spółka określiła w swoim sprawozdaniu mianem „ujemnej wartości firmy”. W przypadku 6 połączeń (17%) niemożliwe było określenie na podstawie zaprezentowanych informacji, czy w wyniku połączenia wystąpiła jakakolwiek wartość firmy. W pozycji „nie dotyczy” ujęto 9 połączeń rozliczonych metodą łączenia udziałów.

Wystąpienie wartości firmy w połączeniach rozliczonych metodą poprzednich wartości wynika ze sposobu, w jaki badane jednostki ją zastosowały. Wykorzystanie jako podstawy rozliczenia wartości bilansowych ze sprawozdań skonsolidowanych spowodowało wykazanie w sprawozdaniu jednostkowym wartości firmy z konsolidacji. Należy zaznaczyć, że w przypadku 4 połączeń rozliczonych metodą łączenia udziałów spółki sporządzające sprawozdanie finansowe wykazały w nim wartość firmy przeniesioną ze skonsolidowanego sprawozdania finansowego. Ponadto jako wartości księgowe wykorzystano dane zaprezentowane w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym. W związku z tym, właściwe

wyduje się stwierdzenie, iż mimo zadeklarowania wykorzystania metody łączenia udziałów w rzeczywistości wykorzystano metodę poprzednich wartości.

Rysunek 4. Wartość firmy ujawniona na dzień połączenia prawnego w sprawozdaniach finansowych sporządzonych zgodnie z MSSF

Źródło: opracowanie własne.

W jednym przypadku sposób prezentacji danych związanych z ustaleniem wartości firmy budzi poważne wątpliwości co do zasadności sposobu ujęcia jej w bilansie. Zgodnie z informacjami zawartymi w sprawozdaniu zastosowanie do rozliczenia połączenia metody łączenia udziałów skutkowało powstaniem wartości firmy (sposób jej ustalenia nie został podany). Sugeruje to, że albo badana jednostka wykorzystwała do rozliczenia połączenia metodę poprzednich wartości, albo nie zastosowała we właściwy sposób metody łączenia udziałów.

Zakres informacji o połączeniach spółek, które powinny zostać ujawnione w sprawozdaniu finansowym, jest szczegółowo regulowany przez MSSF 3, który wyróżnia w tym zakresie dwie grupy informacji umożliwiających ocenę (MSSF 3, § 59 oraz 61):

- charakteru i skutków finansowych połączenia przeprowadzonego w bieżącym okresie sprawozdawczym lub po zakończeniu tego okresu, ale przed zatwierdzeniem sprawozdania finansowego, oraz
- skutków finansowych korekt ujętych w bieżącym okresie, a dotyczących połączeń przeprowadzonych w poprzednich okresach sprawozdawczych.

Zgodnie z MSSF 3 (§ B64), ujawnienia, oprócz informacji takich jak firma, opis jednostki przejmowanej, data przejęcia, wartość godziwa przekazanej płatności z podziałem na części czy wartość firmy, powinny również obejmować przyczyny połączenia.

Uwzględniając cel przeprowadzonych badań, autorka skupiła się jedynie na pierwszej grupie ujawnień, próbując odnieść informacje zawarte w analizowanych sprawozdaniach finansowych do prawnych połączeń jednostek gospodarczych, które miały miejsce w 2011 roku.

Biorąc pod uwagę zakres MSSF 3 i wyłączenie z niego połączeń jednostek pod wspólną kontrolą, należałoby przyjąć, że jednostki, które nie zdecydują się wykorzystać modelu wynikającego z MSSF 3, nie mają obowiązku przedstawiania wszystkich wymienionych w nim ujawnień. W związku z tym, informacje zaprezentowane w przebadanych sprawozdaniach sporządzonych zgodnie z MSSF przedstawiono w dwóch grupach, uwzględniając połączenia rozliczone:

- metodą przejęcia oraz nabycia, sugerujące zastosowanie MSSF 3 (4 sprawozdania, czyli 10% całej próby badawczej; tabela 5);

b) metodą inną niż przejęcia lub nabycia, lub w których zastosowana metoda nie została określona (26 sprawozdań, czyli 65% próby badawczej; tabela 7).

Z informacji zaprezentowanych w tabeli 5 na uwagę zasługuje nieprzedstawienie przez część spółek informacji dotyczących wartości firmy przy opisie połączenia (choć część informacji można wyczytać, analizując tabelę zmian wartości niematerialnych i prawnych) oraz wartości godziwej przekazanej płatności. Jedynymi informacjami ujawnionymi przez wszystkie wymienione tutaj spółki były: firma jednostek łączących się, informacje na temat powstania wartości firmy/zysku z okazynego nabycia („ujemnej” wartości firmy) oraz bardzo liberalnie traktowana, podobnie jak w przypadku jednostek sporządzających sprawozdanie zgodnie z uor, informacja na temat akcji wyemitowanych w celu połączenia⁸.

Tabela 5

Zakres informacji ujawnianych przez spółki, które rozliczyły połączenie w sposób wskazany w MSSF 3 (metoda przejęcia/nabycia)

Lp.	Informacje ujawnione w sprawozdaniu	L.s.	% p.b.
1.	firma jednostek łączących się	4	10,0
2.	opis jednostek łączących się	1	2,5
3.	data przejęcia	3	7,5
4.	przyczyny	2	5,0
5.	opis przejęcia kontroli	2	5,0
6.	informacje o akcjach wyemitowanych w celu połączenia	4	10,0
7.	procent przejętych udziałów kapitałowych	2	5,0
8.	łączna wartość godziwa przekazanej zapłaty	1	2,5
9.	łączna wartość godziwa aktywów netto	3	7,5
10.	wartość godziwa aktywów netto – grupami	2	5,0
11.	kwota zysku z okazynego nabycia	1	2,5
12.	przyczyny powstania zysku z okazynego nabycia	1	2,5
13.	wartość firmy	3	7,5

Skróty: L.s. – liczba sprawozdań, p.b. – próba badawcza.

Źródło: opracowanie własne.

Należy zaznaczyć, że w tabeli wymieniono jedynie te informacje, które badane spółki ujawniały w swoich sprawozdaniach finansowych. Analiza zapisów § B64 MSSF pozwala na wyodrębnienie aż 22 punktów, które powinny zostać ujęte w sprawozdaniu finansowym⁹, zakładając, że zachodzą okoliczności, które nakazują ich ujawnienie. Odliczając ujawnienia konieczne jedynie w szczególnych sytuacjach oraz zakładając, że w ramach jednego sprawozdania, obejmującego więcej niż jedno połączenie, nie wystąpiła jednocześnie wartość firmy i zysk z okazynego nabycia, liczba ujawnień wynosi 17. W związku z tym, na uwagę zasługuje fakt, że żadna z wymienionych tu jednostek nie ujawniła wszystkich informacji wymaganych przez MSSF.

Podobnie jak spółki sporządzające sprawozdania zgodnie z uor, także i spółki wykorzystujące MSSF ujawniały w swoich sprawozdaniach finansowych informacje niewymagane przez MSSF (tabela 6). Wszystkie ujęte w tej grupie spółki wskazały w swoich sprawozda-

⁸ Warunek ten był uznawany za spełniony, jeżeli jednostka zaznaczyła, że posiadała 100% akcji/udziałów jednostki, z którą się łączyła.

⁹ Uwzględniając rozbieżności na dwie części punktów a, d, f oraz n z § B64.

niach dzień połączenia prawnego, a także zaprezentowały informacje o prawnej formie przeprowadzonego połączenia.

Tabela 6

Zakres nieobowiązkowych informacji ujawnianych przez spółki, które rozliczyły połączenie w sposób wskazany w MSSF 3 (metoda przejścia/nabycia)

Lp.	Informacje ujawnione w sprawozdaniu	L.s.	% p.b.
1.	prawna forma połączenia	4	10,0
2.	polityka rachunkowości w zakresie połączeń	1	7,5
3.	dzień połączenia prawnego	4	10,0
4.	parytet wymiany	1	2,5
5.	korekty połączeniowe	1	2,5
6.	sprawozdanie finansowe spółki przejmowanej do dnia połączenia	1	2,5
7.	przyczyny połączenia	1	2,5
8.	działalności, które jednostka zamierza zbyć po połączeniu	1	2,5
9.	zyski i straty wyliczone w taki sposób, jakby datą przejścia był początek roku obrotowego	1	2,5

Skróty: L.s. – liczba sprawozdań, p.b. – próba badawcza.

Źródło: opracowanie własne.

Szczegółne trudności budzi zarówno określenie, jak i ocena informacji, które powinny zostać zawarte w sprawozdaniu finansowym tych jednostek, które do rozliczenia połączeń nie wykorzystują MSSF 3. O ile w przypadku wykorzystania metody łączenia udziałów za podstawowy zakres ujawnień można przyjąć wymogi stawiane przez uor rozszerzone o możliwe do zastosowania wymogi MSSF, o tyle trudno zastosować podobne podejście w przypadku metody poprzednich wartości. W takim wypadku zakres informacji ujawnianych w sprawozdaniu zależał tylko i wyłącznie od spółki, która je sporządziła (tabela 7).

Analiza danych przedstawionych w tabeli 7 pozwala zauważyć, że istnieją informacje, które jednostki, ujęte w tabeli, uznają za istotne, jak na przykład wskazanie, że sprawozdanie sporządzono po połączeniu, firmy jednostek łączących się, czy zwięzły opis połączenia z podaniem jego dnia oraz formy prawnej. Za „w miarę istotne” przebadane spółki uznały informacje dotyczące akcji wyemitowanych na potrzeby połączenia¹⁰ oraz posiadanych na dzień połączenia udziałach w spółce wykreślonej z rejestru. Wśród informacji nieistotnych z punktu widzenia przebadanych spółek wymienić można opis jednostki wykreślonej z rejestru w wyniku połączenia. Należy podkreślić, że w wypadku niektórych sprawozdań ujawnienia potraktowane zostały minimalistycznie, w skrajnych przypadkach uniemożliwiając określenie metody, którą zastosowano dla rozliczenia połączenia.

Brak ściśle określonych wymogów dotyczących zakresu ujawnień dla połączeń nierozliczanych zgodnie z MSSF 3 uniemożliwia określenie stopnia wypełnienia obowiązku sprawozdawczego dla tych połączeń. Zdaniem autorki za minimalny zakres ujawnień można uznać punkty 1–10 zaprezentowane w tabeli 7. Dostarczają one użytkownikowi sprawozdania podstawowych informacji na temat przeprowadzenia połączenia prawnego oraz dają podstawę do oceny jego skutków finansowych.

¹⁰ W kategorii tej autorka ujęła również występujące w sprawozdaniach stwierdzenia o niepodwyższeniu kapitału.

Tabela 7

Zakres informacji ujawnionych w sprawozdaniach sporządzonych według MSSF, w których połączenia nie rozliczono metodą przejęcia/nabycia

Lp.	Informacje ujawnione w sprawozdaniu	Metoda rozliczenia połączenia					
		łączenia udziałów (12 sprawozdań)		poprzednich wartości (5 sprawozdań)		brak danych (9 sprawozdań)	
		L.s.	% p.b.	L.s.	% p.b.	L.s.	% p.b.
1.	wskazanie, że sprawozdanie sporządzo- no po połączeniu	12	30,0	5	12,5	9	22,5
2.	księgowa metoda rozliczenia połączenia	12	30,0	5	12,5	–	–
3.	firma jednostek łączących się	12	30,0	5	12,5	8	17,5
4.	opis jednostek łączących się	–	–	1	2,5	–	–
5.	dzień przejęcia kontroli	–	–	3	7,5	5	12,5
6.	informacje o akcjach wyemitowanych w celu połączenia	8	20,0	3	7,5	3	7,5
7.	wartość firmy	3	7,5	3	7,5	4	10,0
8.	sposób ustalenia wartości firmy	–	–	1	2,5	–	–
9.	przychody i koszty oraz zyski i straty jednostki rozwiązanej do dnia połączenia	2	5,0	–	–	–	–
10.	dane porównawcze – korekty połącze- niowe	8	20,0	2	5,0	5	12,5
11.	prawna forma połączenia	11	27,5	4	10,0	6	15,0
12.	polityka rachunkowości w zakresie połączeń	2	5,0	4	10,0	1	2,5
13.	dzień połączenia prawnego	12	30,0	5	12,5	8	17,5
14.	procedura rozliczenia połączenia	5	12,5	1	2,5	–	–
15.	koszty związane z połączeniem	–	–	1	2,5	–	–
16.	przypisanie wartości firmy z połączenia do segmentu działalności	1	2,5	–	–	–	–
17.	przyczyny	3	7,5	2	5,0	2	5,0
18.	opis przejęcia kontroli	6	15,0	1	2,5	1	2,5
19.	wartości księgowe na dzień połączenia	1	2,5	1	2,5	–	–
20.	elementy planu połączenia	1	2,5	–	–	–	–
21.	wartości godziwe na dzień przejęcia kontroli	–	–	1	2,5	–	–
22.	wartość godziwa przekazanej zapłaty – całość	–	–	1	2,5	–	–
23.	wartość godziwa przekazanej zapłaty – części	–	–	1	2,5	–	–
24.	procent przejętych udziałów kapitało- wych	–	–	1	2,5	–	–
25.	sprawozdanie finansowe spółki przeji- mowanej do dnia połączenia	–	–	–	–	1	2,5

Skróty: L.s. – liczba sprawozdań, p.b. – próba badawcza.

Źródło: opracowanie własne.

Uwagi końcowe

Analiza informacji zaprezentowanych w przebadanych sprawozdaniach finansowych pozwala na wyodrębnienie dwóch obszarów „krytycznych” w zakresie rachunkowości podmiotów łączących się.

Po pierwsze, niemal wszystkie połączenia prawne spółek publicznych w 2011 roku odbyły się w ramach jednostek znajdujących się pod wspólną kontrolą. Większość przebadanych spółek sporządziła swoje sprawozdania zgodnie z MSSF, które nie regulują zagadnień związanych z takimi połączeniami, nie uznając ich *de facto* za połączenie¹¹. Sytuacja ta tworzy lukę prawną w zakresie przepisów, które można by zastosować dla rozliczenia tego typu połączeń. Rozwiązaniem najbardziej logicznym i zgodnym z polskim prawem bilansowym byłoby wykorzystanie w tym zakresie przepisów ustawy o rachunkowości. Praktyka gospodarcza pokazuje jednak, że nie jest to rozwiązanie zawsze stosowane. Sytuacja ta stanowi wskazówkę, że konieczne jest stworzenie przepisów, które jasno określałyby zasady rozliczania połączeń jednostek pod wspólną kontrolą, a także prezentowania informacji z nimi związanych w sprawozdaniu finansowym. Zacytowany wcześniej dokument (*Accounting For Business Combinations Under Common Control*), wskazuje, że prace w tym obszarze są już prowadzone.

W zakresie rozliczenia połączeń pod wspólną kontrolą badane spółki preferowały wykorzystanie metod opartych na wartościach księgowych. Podejście takie wydaje się lepiej odzwierciedlać istotę zawartych transakcji, ponadto zapobiega „sztucznemu” kreowaniu wartości firmy.

Należy również zaznaczyć, że zastosowana przez niektóre jednostki metoda poprzednich wartości stanowi kontynuację podejścia stosowanego w sprawozdaniach finansowych badanych spółek. Bazą dla wartości bilansowych, przyjętych ze skonsolidowanego sprawozdania finansowego, jest ustalona na dzień przejścia wartość godziwa poszczególnych składników majątku, odpowiednio skorygowana i uwzględniająca wszelkie zmiany, które zaszyły w danej jednostce od momentu przejścia kontroli do dnia połączenia prawnego. Wydaje się również, że lepiej oddaje ona istotę transakcji, w której najpierw następuje przejście kontroli nad jednostką, zaś połączenie prawne traktowane jest jako reorganizacja wewnątrz grupy kapitałowej.

Drugi „obszar krytyczny” jest związany z ujawnieniami na temat połączeń prawnych, które spółki publiczne prezentują w swoich sprawozdaniach. Niepokojący jest fakt, że spośród 40 przebadanych sprawozdań jedynie 2 w pełni spełniały wymogi w zakresie informacji, które powinny być ujawnione w sprawozdaniu finansowym (obydwa sporządzone zgodnie z uor). Co więcej, wydaje się, że stopień wypełnienia obowiązków sprawozdawczych w tym zakresie przez spółki sporządzające sprawozdania według MSSF jest niższy, niż w przypadku jednostek wykorzystujących polskie regulacje rachunkowości. Prawdopodobnie przyczyną takiej sytuacji jest znacznie szerszy zakres ujawnień wymaganych przez MSSF, niemniej jest to zjawisko niepokojące.

Podsumowując, należałoby dodać, że żadne z przeanalizowanych sprawozdań finansowych nie zostało negatywnie ocenione przez biegłego rewidenta, zaś zgłoszone zastrzeżenia, jeżeli wystąpiły, nie dotyczyły połączeń jednostek gospodarczych. Co więcej, biegli rewidenci nie odnosili się w swoich raportach do zasadności zastosowanych metod rozli-

¹¹ Zgodnie z MSSF 3 połączenie jednostek gospodarczych tożsame jest z przejściem kontroli nad przedsiębiorstwem/przedsiębiorcami.

czenia połączenia czy też prawidłowości jego księgowego rozliczenia, a w niemal połowie przebadanych przypadków (19 raportów biegłych dotyczących badanych sprawozdań) sam fakt połączenia nie został nawet wspomniany. W związku z tym pojawia się również pytanie, w jakim stopniu informacje dotyczące połączeń jednostek gospodarczych są badane przez biegłych rewidentów¹².

Literatura

- Accounting For Business Combinations Under Common Control. Discussion Paper*, October 2011, http://www.efrag.org/files/bcucc/bcucc_DP.pdf (27.02.2012).
- Navigating The Accounting For Business Combination*, Applying IFRS 3 in Practice, <http://www.grantthornton.com/staticfiles/GTCom/Grant%20Thornton%20Thinking/Resource%20centers/IFRS%20Resource%20Center/IFRS%20files/GTI%20IFRS%20Navigating%20Business%20Combinations%20%28Contact-Added%29.pdf> (27.02.2012).
- Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej 3 (MSSF)* „Połączenia jednostek gospodarczych” w: Rozporządzenie Komisji (WE) nr 495/2009 z 03.06.2009 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 3, DzU UE L 149 z 12.06.2009.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z 19 lutego 2009 roku w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych oraz warunków uznawania za równoważne informacji wymaganych przepisami prawa państwa niebędącego państwem członkowskim, DzU. z 2009 roku, nr 33, poz. 259.
- Ustawa z 15 września 2000 r. kodeks spółek handlowych, DzU z 2000 roku, nr 94, poz. 1037 ze zm.
- Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU z 2013 roku, poz. 330 ze zm.

BUSINESS COMBINATIONS OF PUBLIC COMPANIES IN 2011 IN THEIR FINANCIAL STATEMENTS

Abstract: The aim of the article is to present information about mergers disclosed in financial statements of Polish public companies.

Using the empirical research, the Author gathered data about mergers of public companies in 2011. The collected data allowed to make the following conclusions:

- taking into consideration the frequency of business combinations under common control among Polish public companies using IFRS, it is necessary to create regulations regulating them,
- most of the analyzed financial statements do not meet the minimal requirements for disclosures of information about business combinations.

Keywords: methods of accounting for business combinations, goodwill, disclosures in financial statements, quality of financial statements

Cytowanie

Janowicz M. (2013), *Prawne połączenia spółek publicznych w 2011 roku w ich sprawozdaniach finansowych – wyniki badań*. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 765, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” nr 61, t. 1, Szczecin, s. 57–70; www.wneiz.pl/frfu.

---

¹² Warto zaznaczyć, że zgodnie z uor, art. 64 ust. 3 sprawozdania finansowe wszystkich spółek przejmujących, a także spółek nowo zawiązanych, sporządzone za rok obrotowy, w którym nastąpiło połączenie, podlegają obowiązkowemu badaniu przez biegłego rewidenta.